

Miczán Péter

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: Menyhárd Attila tanszékvezető egyetemi tanár

A bizalmi vagyonkezelés megsértésével szerzett előny elvonásáról

Bevezetés

A Ptk. a vagyonkezelő a vagyonrendelővel és a kedvezményezett szembeni helytállás esetei¹ között (6:321. § (3) bekezdés) kimondja, hogy a vagyonrendelő és a kedvezményezett követelheti annak a vagyoni előnynek a kezelt vagyon részeként való kezelését, amelyhez a vagyonkezelő a vagyonkezelésből fakadó kötelezettségeinek megsértésével jut.

Jelen dolgozatban ezen, a bizalmi vagyonkezelési jogviszony körében felmerülő jogtalan előnyszerzési tilalom megsértésével és az emiatt lehetségesen felmerülő előnyelvonás² jogkövetkezménnyel kapcsolatos kérdéseimet és válaszjavaslataimat mutatom be.

Ezeket megelőzően ismertetem egyes külföldi (modell) trust szabályok megoldásait e tilalom és megsértése esetén alkalmazandó jogkövetkezményekről.

---

¹ Arra tekintettel, hogy a Ptk-ban sem mindig egységes a szóhasználat, vajon polgári jogi felelősségi vagy helytállási esetről esik-e szó, érdemesnek tűnik már itt jelezni, hogy a jelen dolgozatban a helytállási kötelezettség alatt a bármilyen, de polgári jogi jogsértésre tekintettel beálló jogkövetkezményként kimondott szolgáltatás teljesítésének kötelezettségét értem. Ehhez képest ennek a részhalmazának tekintem a polgári jogi felelősséget, amely alatt így a jogsértésre és annak elkövetésében a felróhatóság jelenlétére is tekintettel beálló jogkövetkezményként kimondott szolgáltatás (különösen a kötelmi jogban a kártérítés, visszerhesen elvont fedezetet szerző személy kielégítés tūrési kötelezettsége, jogalap nélküli, rosszhiszeműen gazdagodó, vagy a gazdagodástól rosszhiszeműen eleső gazdagodó, vagy az életfenntartásra jogalap nélkül kapott gazdagodást bűncselekmény útján szerző előny visszatérítési szolgáltatás) teljesítésének kötelezettségét értem.

² Az előnyelvonás kifejezést fogom használni a jelen dolgozatban a továbbiakban a szankció leírására, amely alkalmasnak látszik mind az igényérvényesítő saját javára és a kezelt vagyon javára való, vagyontárgy természetben való kiadására, illetve értéke megtérítésére irányuló igények közös többszörösét jelentő segédfogalomként való alkalmazására.

1. Előzetes *trust* jogi kitekintés³

1.1. Az Európai Trust Jog Elveinek megoldása

Elöljáróban már itt is megemlíteném, hogy az Európai Trust Jog Elveinek⁴ VI. cikke a vagyonkezelő szerződésszegéseivel szemben elérhető jogorvoslati igények között, mint lehetséges jogorvoslati formát említi, hogy a bíróságnak joga lenne arra is, hogy meghatározott vagyontárgyakról megállapítsa, hogy azok mindig is a kezelt vagyonba tartoztak, és sosem váltak a vagyonkezelő személyes vagyona részévé, vagy azokat a vagyonkezelő *trust*ból fakadó kötelezettségei teljesítése biztosítékának kell tekinteni.

A cikk szövege nem utal rá, hogy a vagyonkezelő szerződésszegésén belül mi adna erre okot, azonban a szerzők az indokolásban⁵ külön magyarázatot nem igénylő, axiomatikus elvként utalnak az előnszerzési tilalom szabályára (*no profit rule*), amelynek sérelmét csak a kedvezményezett előzetes hozzájárulása orvosolhatja, ennek hiányában pedig még azzal sem menthető ki, ha az ügylet egyébként a *trust* vagyon tekintetében is előnyös volt.

E körben a vagyonkezelő szigorú, elrettentő szabálynak való alávetettségéről is szólnak, amely alapján a vagyonkezelőnek az általa szerzett profitot a kezelt vagyonba kell utalnia, akkor is, ha fair piaci árat fizettek az adott vagyontárgyért, így a *trust* vagyont kár nem, hanem éppen előny érte. Utalnak rá, hogy egyes jogrendszerekben a tilalom szankciója az, hogy az ilyen előnyt a vagyonkezelő *ex lege* és *ab initio* a *trust* vagyon javára szerzi meg.

Igen lényeges, hogy meglátásuk szerint az előnyök nemcsak azokra az előnyökre vonatkoznak, amelyeket a vagyonkezelő a *trust* vagyonból való közvetlen szerzéssel realizálhat (bár itt is lehetnek az igény érvényesítésének megghiúsulását okozni képes bizonyítási problémák, különösen, hogy ő ténylegesen előnyre tett-e szert, és, hogy a *trust* vagyont érte-e kár), hanem azon előnyökre is, amelyeket vesztegetés és közvetítői megbízás révén szerzett. A szerzők utalnak rá, hogy néhány jogrendszer kifinomult módszerekkel segíti az előnyelvonási igény

³ Mivel a fenti tényállással kapcsolatos jogszabály-értelmező, -értékelő gondolatok felvetése körében e külföldi *trust* szabályok megoldásaira is támaszkodni fogok, célszerűnek tűnt ezekről előzetesen, az olvasó intenzívebb kontextusba helyezése érdekében némileg részletesebben is szót ejteni. Így már előre láthatóvá válik számos párhuzamosság, illetve az e körben említettek későbbi felvetéseket megtermékenyítő jellege, így azokra külön szükségtelenné válik rámutatni.

⁴ D. J. HAYTON – S. C. J. J. KORTMANN – H. L. E. VERHAGEN: Principles of European Trust Law, Kluwer Law International The Hague 1999.

⁵ D. J. HAYTON – S. C. J. J. KORTMANN – H. L. E. VERHAGEN: i.m. 55-58.

érvényesítését. Így pl. az előny átalakulása esetén – ide értve a vagyonkezelő személyes vagyontárgyaival való egyesítés, vegyítés eseteit is – az annak helyébe lépő vagyontárgyra vonatkozóan is biztosítják a kielégítést, még hozzá zálogjogosulthoz hasonlóan kedvezően előresorolt kielégítési sorrendben.

1.2. Az európai Közös Hivatkozási Kerettervezet Trust Könyvének megoldása

Az európai Közös Hivatkozási Kerettervezet *trust*okra vonatkozó X. Könyvének (a továbbiakban: DCFR)⁶ 6:108. és 109. cikkei a fenti két szabályt külön cikkekben nevesítik. Így a DCFR megkülönbözteti a *trust* vagyontárgy vagy *trust* hitelezői jog szerzésétől való tartózkodási kötelezettséget (*obligation not to acquire trust assets or trust creditors' rights*) és a meg nem engedett gazdagodás vagy előny szerzésétől való tartózkodási kötelezettséget (*obligation not to obtain unauthorised enrichment or advantage*). Az előbbinél a DCFR a tilalmat a közvetlen és a közvetett szerzésre egyaránt kiterjeszti. E kötelezettség megsértésének szankciója a *trust* felek, vagy a *trust* kikényszerítésére jogosultak javára a megtámadási jog megnyílása. A megtámadás mellett természetesen a többi, azzal kompatibilis jogorvoslat is igénybe vehető. A tilalom és megszegésének jogkövetkezménye megfelelően alkalmazandó a *trust* vagyon – pl. használati jogokkal való – megterhelésére is.

A 6:109. cikk a meg nem engedett gazdagodás és előny fogalmába beleérti a *trust* vagyon vagy a vagyonkezelő által e minőségében megszerzett, *trust*ra vonatkozó adat, információ, kedvező lehetőség vagyonkezelő saját javára való használatát. A tilalom a *trust* feltételekben foglalt engedéllyel oldható fel. A vagyonkezelő továbbá nem számíthatja bele a kedvezményezett vagyoni juttatáshoz való joga alapján fennálló, vele szembeni tartozásába a személyes vagyonába tartozó kedvezményezettrel szembeni követelését.

1.3. Az amerikai Egységes Trust Kódex megoldása

Az amerikai *Egységes Trust Kódex* (a továbbiakban: UTC)⁷ az előnyszerzési tilalmat az érdekszolgálati kötelezettség (*duty of loyalty*) körében mondja ki.

⁶ Christian von BAR – Eric CLIVE – Hans SCHULTE-NÖLKE et al. (szerk.): Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference Full Edition Sellier 2009. 5669-5743.

⁷ Ld.: A National Conference of Commissioners on Uniform State Laws: Uniform Trust Code St. Augustin, Florida 2000 (utolsó módosítás 2010.)

802. cikke foglalkozik a vagyonkezelő érdekszolgálati (lojalitási) kötelezettségével. Ennek d) pontja szerint a vagyonkezelő és a kedvezményezett közötti ügyletet, amely nem érint *trust* vagyontárgyat, de a *trust* fennállása alatt jön létre, vagy amíg a vagyonkezelő jelentős befolyással bír a kedvezményezett felett, és amelyből a vagyonkezelő előnyre tesz szert, a kedvezményezett megtámadhatja, kivéve, ha a vagyonkezelő bizonyítja, hogy az ügylet tisztességes volt a kedvezményezett számára. A szabály azonban láthatóan nem a *trust* vagyont védi, hanem a kedvezményezett személyes vagyonát. A *trust* vagyon felől közelítve, a szabály mégis értelmezhető a *trust* vagyon védelmeként, hiszen annak címzettje a kedvezményezett, és ha utóbbinak a vagyonkezelő felé – mindkettejüknek *trust* féli minőségében – tartozása lesz, úgy a vagyonkezelő a juttatásába beszámíthatja a tartozást, vagy egyébként élhet vissza bizalmi helyzetéből fakadó, kedvezményezett feletti befolyásával. A szerzők e cikk magyarázatában jelzik, hogy az e pontra alapított igény körében bizonyítani kell a vagyonkezelő befolyásának fennmaradását akkor, ha a *trust* viszony megszűnt. Jelzik továbbá, hogy bizonyítani kell a vagyonkezelői előnyszerzést is, mégpedig az is bizonyítva, hogy független harmadik személy nem tudott volna hasonló előnyre szert tenni. Ez utóbbi körülmény korlátozni látszik a szankció alkalmazását, amiből arra lehet következtetni, hogy a UTC az előnyszerzés szankciójának alkalmazása során a vagyonkezelő kifejezetten e minőségéből fakadó, anélkül meg nem valósítható szerződésszegésével elért előnyökre kíván csak joghátrányt előírni. A szerzők utalnak rá, hogy e pont a *California Probate Code* 16004. cikk c) pontján alapul, ami szerintük azonos jelentéssel az alábbi mondja ki: ahol a vagyonkezelő közvetlenül köt ügyletet a kedvezményezettel, az ügylet érvényes lehet, ha a vagyonkezelő teljes tájékoztatást ad, és nem tesz szert jogállásából fakadó előnyre, valamint az ügylet minden elemében tisztességes és ésszerű.

A dolgozat szempontjából talán érdekesebb, hogy a UTC 802. cikkének e) pontja szerint egy *trust* vagyontárgyra vonatkozó ügylet, amelyben a vagyonkezelő a saját személyes minőségében jár el érdekkellentétet teremt személyes és bizalmi érdekei között, ha az ügylet a *trust*hoz szorosan (*properly*) kapcsolódó előnyös lehetőséget érint. A szerzők utalnak rá, hogy e pont a *Restatement (Second) of Trusts (1959)* 170. cikkéhez fűzött indokoláson alapul. Meglátásuk szerint, általában társaságokkal és igazgatóságokkal és egyéb vezető tisztségviselőikkel kapcsolatban merül fel e rendelkezés. Ez az ún. „*corporate opportunity doctrine*”, azaz társasági lehetőség tan, amely más típusú bizalmi viszonyokban is alkalmazandó. E regula megtiltja a vagyonkezelőnek egyes üzleti

tevékenységek folytatását, így pl., hogy olyan üzleti tevékenységet végezzen, amely közvetlenül versenyez azzal a vállalkozással, céggel, amely a *trust* vagyonba tartozik (versenytilalom), vagy olyan befektetést, vagyonhasznosítási lehetőséget, amelyet a tények alapján a vagyonkezelőnek a *trust* vagyon gyarapítására kellett volna felhasználnia. Ebből az is nyilvánvaló, hogy a *trust* vagyon gyarapítására bármilyen okból – pl. meg nem engedett szintet meghaladó kockázati mértéke miatt – fel nem használható vagyonhasznosítási, befektetési lehetőséget a vagyonkezelő felhasználhat személyes vagyona javára, maga viselve az ügylet kockázatait. Ami első látásra ésszerű kivételi körnek tűnik, hiszen miért hagyná veszni az előnyös lehetőséget, ha saját vagyona tekintetében vállalja a valóban fennálló kockázatot, vagy teljesíteni tudja a *trust* vagyont illetően ésszerűen nem teljesíthető feltételt. A problémát a kockázat helytelen, rosszhiszemű felülértékelése okozza.

A UTC 1001. cikke rendelkezik a *trust* sértés esetén elérhető jogorvoslati igényekről. A *breach of trust*⁸ vagy annak felmerülési lehetősége (veszélye) esetén elérhető jogorvoslati igények a következők. A (i) kötelezettség megfelelő teljesítésére kötelezés, (ii) a *breach of trust* elkövetésétől, folytatásától való eltiltás, (iii) a vagyonkezelő *breach of trust* – pénz fizetésével, a kezelt vagyonba tartozó tárgy visszaadásával, vagy más megfelelő magatartással – orvoslására kötelezése, (iv) a vagyonkezelő elszámolásra, számadásra kötelezése, (v) különleges bizalmi személy (ún. *receiver*) kirendelése a *trust* vagyon átvételére és kezelésére, (vi) a vagyonkezelő felfüggesztése, (vii) visszahívása a 706. cikk szerint, (viii) a díjazásának csökkentése, elvonása, (ix) az 1012. cikk szerint a vagyonkezelő egyes jognyilatkozatainak érvénytelenné nyilvánítása, (x) zálog, vagy konstruktív *trust* létrejöttének kimondása egyes *trust* vagyonba tartozó vagyontárgyakra, vagy (xi) harmadik személynek a szerződéshez képest átruházott *trust* vagyontárgy, illetve gyümölcseinek (hozamainak) visszaadására kötelezése, valamint (xii) bármely megfelelő jogorvoslat megtételére kötelezés. E dolgozat szempontjából a díjazás csökkentése, elvonása és a *trust* vagyontárgy visszaadására kötelezésnek van jelentősége, hiszen ezek értelmezhetőek

---

⁸ Érdekes, hogy (a) pontjában fogalom meghatározást is ad a *breach of trust* és a szerint kizárólag a kedvezményezettrel szembeni kötelezettségeinek megszegése minősül *breach of trust*-nak, a vagyonrendelővel szembeni kötelezettségeinek megszegése nem. Amelynek minden korlátozás nélküli kimondása azért tűnik meglepőnek magyar jogi szempontból, mert különösen a visszavonható *trust* (6. fejezet) esetén egészen pregnáns a vagyonrendelő kedvezményezett melletti érdekhordozói szerepe, de utóbbi a visszavonhatatlan *trust* esetén sem tűnik elhanyagolhatónak, vagy legalábbis fenn nem állónak. A szerzők az indokolásban mégis mintha feloldanák mindezt azzal, hogy a *breach of trust* fogalmába beleértik – azt kiterjesztve – mindazon kötelezettség megszegését, amelyet a UTC a vagyonkezelőre kimond, így a vagyonrendelővel szemben is. Azonban e kétséget feloldva egészen konkrétan leszögezik, hogy aktív perbeli legitimációja (*standing*) kizárólag a kedvezményezettnek és a vagyonkezelő-társnak van.

akként, mint a jogellenesen szerzett előny közvetlen, illetve közvetett elvonása a díjazás csökkentésével, megvonása esetén beszámítással.

A szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy e cikk mind helyreállító, mind preventív célt szolgáló jogorvoslatokat állapít meg. A jogorvoslatok jelentős része követi a *Restatement (Second) of Trusts (1959)* 199. §-ában foglaltakat. A fizetési kötelezettség jogcíme kiterjed a kártérítésre, visszatérítésre, kötbérre.

1.4. Az angol trust jog megoldása

Mitchell⁹ a *trust* sértések esetén megnyíló jogvédelmi igényeket (*remedies*) két csoportra osztja: a kártérítési-helyreállító jellegű és az ún egyéb jogorvoslati igényekre. Utóbbiak között említi azt az esetet, amikor a vagyonkezelőnek olyan előnyökkel (*gains*) kell elszámolnia, amelyeket azon bizalmi kötelezettségével ellentétesen szerzett, hogy alárendelje személyes érdekeit a kedvezményezett érdekeinek. Jelzi továbbá, hogy lehet kérni a bíróságtól – többek között – annak megállapítását (*declaration*), hogy a kedvezményezettnek milyen vagyoni várományai, jogai, milyen mértékben és mely vagyontárgyakon állnak fenn.

Mitchell utal¹⁰ rá, hogy az aktív perbeli legitimáció (*standing to sue*) – a UTC-hez hasonlóan – a kedvezményezettet (ideértve a diszkrecionális *trust* kedvezményezettjét is) és a társ-vagyonkezelőt, vagy korábbi vagyonkezelőt önállóan illeti meg.

Az ifj. Szladits¹¹ szerint a *trust* sértések közül a legsúlyosabb a *trust* vagyon vagy jövedelem szándékos és jogosulatlan elidegenítése, míg a legcsekélyebb az, ahol bár a cselekmény *trust* sértést képez, ebből felelősség már nem hárul a vagyonkezelőre. Utal rá, hogy a vagyonkezelő felelősségének mérve változik a *trust* sértés természete szerint. Ahol a *trust* sértés nem járt anyagi haszonszerzés célzatával, ún. *ártatlan trust* sértés volt, a vagyonkezelő pusztán a tőkében és a jövedelemben beállott tényleges veszteséget tartozik megtéríteni, míg az elmaradt hasznot nem. Ilyenkor a kárszámítás ideje a közvetlen kár bekövetkeztének időpontja utáni, a *trust* vagyon újra szerződészerű kezelésének időpontja.

Jelzi, hogy amikor a vagyonkezelő a *trust* vagyont a saját céljaira hasznosítja, és ily módon követi el a *trust* sértést, nemcsak a felhasznált tőkét kell megtérítenie, hanem a kedvezményezett választása szerint

⁹ Charles MITCHELL: *Hayton & Mitchell: Commentary and Cases on the Law of Trusts and Equitable Remedies* 13. kiadás, Sweet&Maxwell London 2010. 454–455.

¹⁰ MITCHELL: i.m. 456.

¹¹ Ifj. SZLADITS Károly: *Az angol jogi trust-intézmény*. Tébé Könyvtár Budapest, 1939. 85. skk.

köteles megtéríteni mindazt az előnyt is, amelyet a vagyon felhasználásával szerzett, vagy a tőkéért öt százalékos kamatátalányt fizetni. A bíróság nem engedi meg a vagyonkezelőnek, hogy a nyereségének öt százalékon aluli voltát bizonyíthassa. A szerző szerint a *trust* sértés szigorú megítélése kitűnik abból is, hogy a vagyonkezelőt megfosztják azon jogától, hogy bizonyítsa, miszerint a *trust* sértésnek nem volt kihatása a *trustra*. Külön kiemelandó az általa említett példa, miszerint az egyébként külön engedéllyel jogszerű cselekmény esetén az engedély elmaradása megalapozta a vagyonkezelő felelősségét, és a bíróság figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy az adott példában a kedvezményezett feltétlenül megadta volna a beleegyezését a kölcsönügyletnek. Továbbá az sem számít enyhítő körülménynek, hogy a vagyonkezelő egyben a vagyonrendelő is és a *trustot* ingyenesen alapította. Mindez abból ered, hogy az alapító ügylet – függetlenül ingyenességétől – érvényessé válásától visszavonhatatlan, és a vagyonkezelő a sorozatos *trust* sértések révén a saját alapító ügyletét visszavonhatóvá tenné, ha a bíróság ezt az ő terhére fel nem róná.

A felelősség *terjedelmét* tekintve Szladits felveti azt a kérdést, mi történik akkor, ha a vagyonkezelő több különálló *trust* sértést követ el, de az egyik esetében nem merül fel kár, hanem ellenkezőleg a rendesnél nagyobb nyereség áll be a *trust* vagyon javára. Ekkor helye lenne-e beszámításnak a szerzett nyereség és az általa okozott kár között? Jelzi, hogy a gyakorlat nem tartja ezt megengedhetőnek, mivel a *trust* sértést súlyosan ítéli meg, és a beszámítás lehetősége ösztönzőt teremtene az ilyen *trust* sértés megvalósítására. Ettől azonban elhatárolja azt az esetet, amikor ugyanazon *trust* sértő cselekmény a különböző fázisaiban hol veszteséget, hol nyereséget okoz a *trust* vagyonban. Ebben az esetben a vagyonkezelő a cselekmény (a nyereség és veszteség különbözeteként előálló) végleges eredménye alapján volt felelősségre vonható.

2. Az igényérvényesítésre jogosult és a jogsértéssel sértett alanyi kör eltérő alakulása

A Ptk. 6:321. § (3) bekezdése az igényérvényesítésre tehát a vagyonrendelőt és a kedvezményezettet jogosítja fel, ugyanakkor a vagyonkezelő által személyes vagyona javára megszerzett előny a kezelt vagyonban nem fog realizálódni. A kezelt vagyon ugyanakkor nem bír jogalanyisággal, és afelett a vagyonrendelő, illetve a kedvezményezett – jóllehet értékjogokkal és közvetve főszabály szerint ex ante irányítási jogokkal rendelkeznek –, (tulajdon)joggal nem, az ugyanis a vagyonkezelőt

illeti. Nem hagyható ugyanakkor figyelmen kívül, hogy mindkettejüknek – intenzitásában eltérő – várománya van a kezelt vagyona. Vélhetően e vagyoni váromány szolgálhat alapul arra, hogy a jogalkotó megadja nekik az igényérvényesítési jogot annak ellenére, hogy az előny elvonását közvetlenül nem saját maguk javára, hanem a kezelt vagyon javára kérhetik. Végső soron – mivel a vagyongazdálkodó egyik zsebéből a másik zsebébe való mozgásról beszélünk – a vagyoni előny vagyongazdálkodótól általában való elvonása sem helyén való, csak akkor válik dogmatikailag helyessé, ha utalnak arra is, hogy a személyes vagyonából a kezelt vagyona javára történik az elvonás. A vagyoni várományuk csökkenésével elméletileg elismerhető a vagyongazdálkodó, illetve a kedvezményezett jogsértéssel okozati összefüggésben beálló sérelme azzal a feltétellel, hogy várományuk joggá erősödik. Erre tekintettel a vagyon megóvásában, gyarapításában való érdekeltységük nyilvánvaló, igényérvényesítési joguk biztosítása szükségszerű.

3. A Ptk. alapján a vagyongazdálkodó és a kedvezményezett a bizalmi vagyongazdálkodási szerződésből fakadó joggyakorlásának módja

Megjegyzendő, hogy a Ptk. számos jogosultságot úgy biztosít a vagyongazdálkodónak és a kedvezményezettnek, hogy a jogosultak között említi őket és kettejük között „és” kötőszót használ. Nyelvtani értelmezés szerint ez azt jelentené, hogy a vagyongazdálkodó csak a kedvezményezettel együtt volna jogosult az őket együttesen megillető jogokat gyakorolni.

A Ptk. (6:31. §) szerint, ha megosztással a jogosult lényeges jogi érdekét nem sértő módon önállóan használható részekre bontható (Ptk. 6:28. § (2) bekezdés), azaz osztható szolgáltatást többen követelhetnek, minden jogosult az őt megillető részt követelheti. Kétség esetén a jogosultak egyenlő mértékű szolgáltatás követelésére jogosultak.

Meglátásom szerint a jogosulatlanul szerzett vagyoni előny kezelt vagyona utalása, mint vagyongazdálkodói – szankciós jellegű – szolgáltatási kötelezettség tekintetben sajátos, hogy a kezelt vagyon nem illeti meg a vagyongazdálkodót és a kedvezményezettet, így utóbbiak a vagyonaátadási szolgáltatás jogosultjainak sem tekinthetők. Utóbbiak ugyanis pusztán a kezelt vagyona tartozó igényt érvényesíthetik a vagyongazdálkodó, mint tulajdonos (jogosult) helyett, ami tehát jogszabályi felhatalmazás hiányában a vagyongazdálkodót illetné, ha az önmagával szembeni bírósági fellépés – értelmetlensége, és életszerűtlensége miatt – nem volna kizárt. A jogszabály által előírt fellépési jog alapján követelhető szolgáltatás

sajátossága, hogy annak a vagyonkezelő kötelezettje és jogosultja is egyben. Erre és az 1.1. pontban említettekre tekintettel indokolt volna önálló jognak tekinteni az „és” kötőszóval való összekapcsolás ellenére az előnyelvonásra irányuló igényérvényesítési jogukat.

Sándor és társai¹² is úgy látják, hogy a vagyonkezelővel szemben a vagyonrendelő és a kedvezményezett önállóan jogosult igényt érvényesíteni annak szerződésszegése esetén.

Fontos hangsúlyozni, hogy a vagyonkezelő által megszerzett vagyoni előny kezelt vagyon részeként való kezelése csak az igényérvényesítésre jogosultak között nem osztható fel, egyébként a vagyoni előny tárgyától függ az oszthatóságuk. Mindenesetre jogosulti együtteség esetén az igényérvényesítést is csak akarategységben volnának jogosultak kezdeményezni, és vélhetően kényszerű pertársak lennének, mert az egyikük által az egyes jogok érvényesítése során hozott ítélet joghatása (jogereje) a másakra is ki fog terjedni (Pp. 51. § a) pont). Kevésbé lenne kényszeredett a helyzet, ha önálló fellépési jogukat ismerné el a jogalkotó vagy a joggyakorlat.

Mindenesetre a Ptk. vagyonrendelőt és kedvezményezettet a vagyonkezelővel szembeni fellépési jogokkal felruházó rendelkezéseit (6:315. §, 6:321. § (3) bek.) talán óvatosságból érdemes akként szabályozni a bizalmi vagyonkezelési szerződésben – ha a vagyonrendelő akarata erre irányul –, hogy mindkét vagy az egyik jogállás gyakorlóját kifejezetten önálló fellépési joggal ruházzák fel.

4. A normatív kötelezettek alanyi köre. A harmadik személyekre való kiterjesztési lehetőség

Első látásra talán meglepőnek tűnhet az előnykiadási kötelezettség kötelezetti körének külön vizsgálata. Az idézett Ptk. rendelkezés elég világosan kifejezi, hogy kötelezettje(i) kizárólag a vagyonkezelő(k). Ugyanakkor, ha – némileg eretnek módon – büntetőjogi párhuzamot vonunk, és megvizsgáljuk az – e dolgozat témáját adó tilalom megsértésének tipikus esetét képező – vesztegetéssel kapcsolatos büntető tényállásokat, megállapítható, hogy azok személyi hatályukat kiterjesztik a megvesztegetett (passzív vesztegető) személyen túl a megvesztegetőre is. Ugyanakkor ezek sem terjednek ki az e körben jóval lényegesebb, a kötelezettségszegésre rábírt célzott személyre tekintettel harmadik

¹² Ld.: B. SZABÓ Gábor – ILLÉS István – KOLOZS Borbála – MENYHEI Ákos – SÁNDOR István: A bizalmi vagyonkezelés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Budapest, 2014. 220.

személyre, aki a megvesztegetőtől jogtalan előnyt vagy utóbbira ígéretet kapott, ha a megvesztegetett személy a jogtalan előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért. E harmadik személyek legfeljebb a bűncselekmény részesei lehetnek (felbujtó, bűnsegéd), vagy egyéb bűncselekmény elkövetői, de vesztegetést magát nem valósítják meg pusztán a fenti magatartásukkal. Ugyanakkor az általuk szerzett előnyre is kiterjed a Btk. 74. § (1) bekezdésének e) pontja vagy 74. § (2) bekezdése szerinti vagyoneklobzási (intézkedés) jogkövetkezmény.

Erre is tekintettel merülhet fel a kérdés, vajon szükség van-e a Ptk. 6:321. § (3) bekezdése szerinti jogkövetkezmény kötelezetti körét is kiterjeszteni azon vagyoneklobzótól eltérő jogalanyokra, akik ténylegesen megszerzik a vagyoneklobzói szerződésszegéssel keletkező vagyoni előnyt. Válaszom ismertetése előtt a vizsgált előnyelvonási igénynek a fedezetelvonási igénnyel kapcsolatos párhuzamaira mutatok rá, annak hangsúlyozása mellett, hogy ezen igény egyik *sine qua non* jellemzője a harmadik személlyel szembeni érvényesíthetőség (azaz a kötelmi jogviszony relativitásának áttörése).

4.1. A fedezetelvonás esetén a jogsértően megszerzett vagyontárgyból kielégítés tűrése iránti igény, mint a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedése iránti igény különleges alakzata

Meglátásom szerint a fedezetelvonó szerződés Ptk. 6:120. § (3) bekezdése szerinti jogkövetkezményét – amely szerint harmadik személy kérelmére a szerző fél az általa megszerzett, vagy javára megterhelt vagyontárgyból való kielégítést és a vagyontárgyra vezetett végrehajtást tűrni köteles – is lehet úgy értelmezni, mint a jogellenesen, és a sértett rovására megszerzett előny sértetti elvonását. Az előny elvonása a kielégítés önkéntes tűrésének elmaradása esetén a végrehajtás szabályai szerint valósul meg. Amikor a szerző fél a fedezetelvonó szerződéssel megszerzett vagyontárgyat rosszhiszeműen átruházta vagy attól rosszhiszeműen elesett, és ezért a Ptk. 6:120. § (4) bekezdése szerint a harmadik személlyel szemben a megszerzett vagyontárgy értékéig helytállni köteles, még pregnánsabban azonosítható az előnyelvonási szankció e körben is.¹³

Külön érdemes hangsúlyozni a szakasz utolsó bekezdését, amely szerint a fedezetelvonó szerződés szabályait kell alkalmazni akkor is, ha az előny nem a szerződési jognyilatkozatot tevő személynél jelentkezik. Azaz a

¹³ Erről részletesebben ld.: VÉKÁS Lajos: Hatodik Könyv Második rész VII. cím in: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.:) Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, Második kötet CompLex Kiadó, Budapest, 2014., 1496-1501.

fedezetelvonással keletkezett előny elvonásának nem akadálya, hogy az másnál realizálódott, ha utóbbi védelmét a forgalombiztonsági szempontok nem indokolják, mert nem minősül jóhiszeműen, ellenérték fejében szerzőnek.

Fennállhatnak-e párhuzamosan a vagyonrendelő és kedvezményezett előnyelvonási és a fedezetelvonási igényei a vagyonkezelővel szemben?

Jóllehet a fedezetelvonási igény a színlelt ügylethez képest speciális, ezért megállapíthatósága esetén azt színlelt ügyletnek nem lehet tekinteni, pusztán az azt leplező ügyletet,¹⁴ a bizalmi vagyonkezelés esetében a vagyonrendelő és a kedvezményezett követeléseinek fedezetéül a kezelt vagyon és a vagyonkezelő személyes vagyona is szolgál, s bár előbbi szerződésszegő csökkentése önmagában még nem tekinthető fedezetelvonásnak, azonban a bizalmi vagyonkezeléssel kapcsolatos fedezetelvonás megállapíthatósága esetén a fedezetelvonó jognyilatkozat minden esetben meg is sérti legalább a bizalmi vagyonkezelő legalapvetőbb vagyonmegóvási kötelezettségét. Azaz a két igény közötti viszony akként írható le, hogy nem minden kezelt vagyon szerződésszegő csökkentése (pl. annak rovására megvalósított előnyszerzéssel) minősülhet fedezetelvonásnak, viszont minden, kezelt vagyonnal megvalósított fedezetelvonás egyben a bizalmi vagyonkezelési szerződés megszegésének is tekinthető. Így az utóbbi esetben párhuzamosan fennállhatnak az igények.

4.2. A külön kiterjesztés (ex lege kiterjedés miatti) szükségtelenségéről

A bizalmi vagyonkezelő a bizalmi vagyonkezelést elsősorban jellemző szolgáltatás kötelezettjeként, ennek megszegése esetén dogmatikailag igazolhatóan köteles helytállni az előírt jogkövetkezmények teljesítéséért. Mégis előfordulhat, hogy a vagyonkezelő a szerződésszegéssel nem magának szerez vagyoni előnyt, hanem azt valaki más szerzi meg. Ugyanakkor ebben az esetben polgári jogilag nem lehet kétségbe vonni a vagyonkezelői vagyoni előnyszerzés bekövetkezését, hiszen amikor a vesztegetési ellenszolgáltatást közvetlenül harmadik személy kapja meg, az polgári jogilag a vesztegetési ügylet harmadik személy javára való megkötése. Lényege, hogy elméletileg a vagyonkezelőt illetné az adott vesztegetési ellenszolgáltatás, és ő erről, ennek megszerzése előtt rendelkezik ingyenesen vagy visszterhesen. Azaz az előny a vagyonkezelőnél átalakulhat vagy attól eleshet, ha ingyenesen ruházza át

---

¹⁴ Erről részletesebben ld.: VÉKÁS Lajos: uo.

igényét. Így önmagában a harmadik személy javára való szerzés nem lesz akadálya, hogy az előnyt tőle követeljék.

Az előnyelvonási igény harmadik személlyel szembeni érvényesíthetőségét részben a fedezetelvonási igény is lehetővé teszi azokban az esetekben, amikor az előny harmadik személy javára való szerzése az előny fedezetének az elvonását is megvalósítja. Ezt mondja ki a Kúria 1/2014. Polgári jogegységi határozatában az új Ptk. alapján is irányadónak tartott, a fedezetelvonó szerződés egyes jogalkalmazási kérdéseiről szóló 1/2011. (VI. 15.) PK vélemény. Kérdésként merülhet fel, hogy szükségesnek nevezhető-e ennél tágabb, előnyt szerző harmadik személlyel szembeni fellépési jogot is adni a vagyonrendelőnek és a kedvezményezettnek. Ennek megválaszolása előtt érdemes szemügyre venni a Ptk. 6:318. § (3) bekezdésében szabályozott, a vagyonrendelő és kedvezményezett által érvényesíthető, a vagyonkezelési jogviszonyt sértő módon átruházott kezelt vagyontárgy visszakövetelésének jogát a nem jóhiszemű vagy nem visszterhesen szerző harmadik személytől. Mármost a tekintetben, hogy (i) itt miért volt szükséges a visszakövetelési jog harmadik személlyel szembeni megnyitása, és (ii) ilyen ok fennállása esetén, ez az ok az előnyelvonási igénynél is azonosítható-e, illetve, hogy (iii) a visszakövetelési jog érvényesítése segítheti-e az előnyelvonási igény harmadik személlyel szembeni érvényesítését.

4.2.1. A visszakövetelési (-szolgáltatási) igény rosszhiszemű vagy ingyenesen szerző harmadik személlyel szembeni érvényesíthetősége

Menyhárd¹⁵ a Ptk. 6:318. § (3) bekezdéséről szóló magyarázatában hangsúlyozza, hogy a vagyonkezelő a kezelt vagyonba tartozó javak jog szerinti tulajdonosa (illetve jogosultja). Ezért a vagyonkezelőtől mint tulajdonostól (jogosulttól) a harmadik személyek megszerzik az átruházott javak tulajdonjogát (illetve az átruházott jogokat), ha erre érvényes jogcímmel bírtak, és az átruházást megvalósító aktus a tulajdon (forgalomképes jog, követelés, szerződési pozíció) megszerzésére irányuló szabályok szerint megvalósult. Ebből egyrészt az következik, hogy a vagyonrendelőt és a kedvezményezettet – az utóbbi javára kezelt vagyon terhére a vagyonkezelő által történt átruházás esetén – nem illetheti meg harmadik személyekkel szemben dologi igény. Másrészt pedig következik az is, hogy ezeket a helyzeteket nem lehet a nem tulajdonostól való tulajdonszerzés analógiájára kezelni, hiszen itt minden esetben tulajdonostól való tulajdonszerzésről van szó. Rávilágít, hogy a jóhiszemű

¹⁵ MENYHÁRD Attila: Hatodik Könyv Harmadik rész XVI. cím XLIII. Fejezet: in: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): i.m. 1888-1890.

és ellenérték fejében szerző személyeket a Ptk. szabályai – forgalomvédelmi szempontokra tekintettel, a hatékony kockázattelepítés és a tranzakciós költségek optimalizálása érdekében – ezekben a helyzetekben is védik. Igen fontos, hogy az ilyenek nem minősülő szerzőkkel szemben, ha a vagyongazdálkodó a kezelt vagyongazdálkodó vagyontárgyat a vagyongazdálkodási szerződésben meghatározott rendelkezési jogosultságát megsértve ruházza át, a vagyongazdálkodó és a kedvezményezett tehát kötelmi igénygel követelheti, hogy azt a harmadik személy a kezelt vagyongazdálkodó számára szolgáltatassa vissza. Ez a visszaszolgáltatási kötelezettség voltaképpen az eredeti állapot helyreállítása iránti kötelezettséget jelenti. Ez a kötelezettség a jogszerzők jogutódjainak a helyzetét ugyanezen tartalommal terheli, mert az ő helyzetüket is a jogelődjek helyzetével azonosan kell megítélni.

Ha a vagyongazdálkodási igény kötelmi vagy dologi természetének megítéléséből fakadó bizonytalanság miatt ennek eldöntésétől eltekintünk, tényszerűen levonható a következtetés, hogy rosszhiszemű vagy ingyenesen szerző személyekkel szemben a visszakövetelési igény érvényesíthető. Ennek pedig nyilvánvaló oka, hogy az igény csak akkor merülhet fel, ha – egyebek között – a kezelt vagyongazdálkodó kikerült a vagyongazdálkodó tulajdonából, vagy megterhelésével ennek esélye jelentősen megnövekedett. Ilyen szükségszerűség azonban többlet tényállási elem hiányában az előnyelvonási igény tárgyát képező előny esetében nem áll fenn, hiszen az elsősorban a vagyongazdálkodónál képződik. Az erre vonatkozó jogirodalmi megállapítások, statisztikák hiányában nem ismert, milyen gyakori az az eset a külföldi jogok alkalmazása során, hogy az előnyt kezdetől a harmadik személy szerzi meg.

4.2.2. Az előnyelvonási igény visszakövetelési igény melletti érvényesítése

Menyhárd a Ptk. 6:321. §-ához fűzött magyarázatában utal arra, hogy az előnyelvonási igény alapján lehet kérni annak bírósági megállapítását, hogy az előny a kezelt vagyongazdálkodó részét képezi, és, ha a kezelt vagyongazdálkodó kiadásának feltételei egyébként fennállnak, e vagyoni előnynek a kezelt vagyongazdálkodó részeként való kiadását is követelhetik. Arra tekintettel, hogy a vagyongazdálkodó a meg nem engedett előnyt szerződésszegően nyomban a kezelt vagyongazdálkodó javára szerzi meg, azaz az előny (vagy kiadására vonatkozó követelés) a juttatójának vagyongazdálkodóra vagy harmadik személyre való átruházásával a kezelt vagyongazdálkodó részévé válik, így a megállapítási igény mellett a kiadási igény sikertelensége esetén érvényesíthetőnek tűnik a visszakövetelési igény is harmadik személlyel szemben.

5. Miként érvényesül mögöttesen a jogalap nélküli gazdagodás az előnyelvonási igénynél?

Menyhárd a Ptk. 6:321. §-ához fűzött, a vagyonkezelő felelősségéről írott magyarázatában jelzi, hogy a Ptk. objektív gazdagodási alapú követelésként biztosítja a vagyonrendelő és a kedvezményezett számára azt a jogot, hogy követeljék a vagyonkezelési szerződéssel elért vagyoni előny elvonását a vagyonkezelőtől.

Ebből arra lehet következtetni, hogy a jogalap nélküli gazdagodás (csekély számú) szabályai mögöttesen alkalmazandóak ebben az esetben is. Ezt megerősíteni látszik, hogy Vékás¹⁶ a Ptk. 6:579. §-ához fűzött magyarázata szerint a gazdagodási igény továbbra is szubszidiárius (járulékos) jellegű mind a szerződésen alapuló, mind a deliktualis kártérítési felelősségi igényekhez képest. Azaz alkalmazására kizárólag akkor kerülhet sor, ha a jogvita a felek jogviszonyára irányadó speciális szabályok alapján nem bírálható el, vagy a jogosult más jogcímen nem érvényesítheti igényét a kötelezettel szemben.

5.1. A felek közötti vagyoni egyensúly megbomlásának és helyreállítása szükségességének kérdésessége

Vékás jelzi, hogy amikor az elsődleges (szerződéses, deliktualis kárfelelősségi) igény alapján nem lehet helyreállítani a felek közötti vagyoni egyensúlyt, kiegészítő jelleggel a jogalap nélküli gazdagodás szabályait is alkalmazni lehet kombinatívan akár szerződéses kötelelem megléte esetén is. A Ptk. 6:115. §-a érvénytelen szerződés esetén immár külön is nevesíti a jogalap nélküli gazdagodási igényt mint járulékos igényt¹⁷. A szerződéses partner rovására előállt gazdagodást, indokolatlan előnyt a vagyoni egyensúly helyreállítása érdekében a jogalap nélküli gazdagodás jogcímén kell visszatéríteni akkor, ha a vagyoneltolódásra (i) a szerződéses jogviszony nem adott jogalapot, illetve (ii) a szerződésszegés szabályai alapján sem orvosolható a jogi indok nélkül előállt gazdagodás.

¹⁶ VÉKÁS Lajos: Hatodik Könyv Hatodik rész XXXII. cím: in: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): i.m. 2344.

¹⁷ Vékás a Ptk. 6:115. §-ához fűzött magyarázatában utal arra, hogy az érvénytelen szerződés alapján történt teljesítés esetén a szerző fél a dologba beruházhat, a vagyontárgyat felújíthatja, átépítheti stb., illetve megromgálhatja azt. A használat ellenértéke, a hasznok, költségek, károk felmerülése olyan többlettényállási elemek, amelyekhez az érvénytelen szerződés csupán a feltételt adta. A Ptk. alapján, ha az egyik fél egyáltalán nem teljesített vagy ingyenesen jutott a szolgáltatáshoz, e szolgáltatás hasznát vagy kamatait a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint köteles a másik félnek megtéríteni. Erről részletesebben ld.: VÉKÁS Lajos: Hatodik Könyv Második rész VI. cím XIX. fejezet in: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): i.m. 1491.

A bizalmi vagyonkezelő szerződésszegésére vonatkozó mögöttes, szerződés(szegés)i általános szabályok, vagy megbízási szerződésre vonatkozó szabályok alapján nem látszik orvosolhatónak a vagyonkezelő szerződésszegésével előállott gazdagodása, ha a gazdagodás nem minősül kártérítés jogcímén visszakövetelhető elmaradt vagyoni előnynek. Továbbá az is nyilvánvaló, hogy a szerződésszegéssel megvalósuló előnyszerzésre a szerződés nem adott jogalapot, sőt annak megszegésével okozati összefüggésben került sor arra. Így mindkét feltétel teljesülni látszik. Azaz külön hivatkozás¹⁸ nélkül is érvényesülnek a jogalap nélküli gazdagodás mögöttes szabályai.

5.2. A vagyoni előnyszerzés másik fél rovására való bekövetkezésének közvetettsége, illetve hiánya

Vékás utal¹⁹ rá, hogy mind a korábbi bírói gyakorlat szerint, mind a Ptk. alapján a gazdagodásnak a másik fél – és nem harmadik személy, vagy részben önállósuló, de még mindig a jogosult vagyonába tartozó alvagyontömeg – rovására kell bekövetkeznie. Így, ha az egyik fél úgy jut előnyhöz, hogy azzal a másik félnek költsége nem merül fel, vagyonának csökkenése nem következik be, általa megszerezhető haszon nem marad el, a jogalap nélküli gazdagodási igény alappal nem érvényesíthető. Vékás szerint a tipikus gazdagodási tényállások várhatóan a jövőben is a tartozatlan fizetések és az okafogyott szolgáltatások lesznek.

Itt két kérdés merül fel. Az egyikről fenn esett szó, mint a vagyonrendelő és a kedvezményezett várományosi helyzetéből adódó sajátosságokról. Az ott említettek e körben legfeljebb annyival egészíthetők ki, hogy az ott feltett kérdést itt átfogalmazva úgy lehetne megismételni, hogy minősíthető-e másik fél rovására való sérelemnek a nem jogosult, várományos érdekeinek sérelme.

5.2.1. A kezelt vagyon javára való megszerezhetőségükben korlátozott vagy kizárt, mégis a szerződésszegő vagyonkezelő által megszerzett vagyoni előnyökre vonatkozó előnyelvonási igény érvényesíthetősége

A másik kérdés az, hogy érvényesíthető-e a Ptk. 6:321. § (3) bekezdése szerinti gazdagodási igény, – etekintetben tehát eltérő módon az általános

¹⁸ A kifejezett jogalap nélküli gazdagodás mögöttes alkalmazhatóságára utal a Ptk. (2:51. § (1) bekezdés e) pont) egyébként a személyiségi jogok megsértése esetén, felróhatóságtól függetlenül alkalmazható szankciók között, ahogy a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXXVI. törvény (Szt.) 94. § (1) bekezdésének e) pontja is a gazdagodás kifejezést használja.

¹⁹ VÉKÁS Lajos: Hatodik Könyv Hatodik rész XXXII. cím: in: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): i.m. 2345.

jogalap nélküli gazdagodási igénytől –, azon vagyoni előnyök elvonására, amelyeket a vagyongazdálkodó, bár a vagyongazdálkodási szerződés megszegésével okozati összefüggésben szerzett, de azt egyébként nem szerezhette volna meg a kezelt vagyon javára a vagyongazdálkodási szerződés rendelkezése alapján. (Ilyen lehet pl. a magáncélra megkötött ügylet által képviselt kockázati szintű ügylet kötését kizáró, korlátozó előírás). Ha a válasz igenlő volna, ezen igény specialitása az általános gazdagodási igényhez képest abban állna, hogy nem korlátozódna azon előnyökre, amelyeket a „szegényedő fél” ténylegesen megszerezhetett volna, azaz megszűnne gazdagodási igény lenni, és e rész vonatkozásában valami más, prevenciós-büntető célú, polgári jogi vagyoni joghátránnyá válna.

A Ptk. 6:321. § (3) bekezdésének szövege azonban nem tartalmazza a vagyongazdálkodó és kedvezményezett várományára tekintettel legalább az érdekbeli sérelmet, vagy azt a szűkítő feltételt, hogy a vagyoni előny a kezelt vagyon rovására szerezzék meg. Ezért meglátásom szerint ilyen korlátozás ezzel az igénnyel szemben nincs, tekintettel annak a bizalmi vagyongazdálkodásban a megbízói jogállást osztottan betöltő alanyok kiemelt védelmére. Ez a jogkövetkezmény túlmutat a gazdagodási igényen.

5.3. Az előnyelvonás módjai, és azok sorrendisége

Vékás jelzi a Ptk. 6:580. §-ra vonatkozó magyarázatában, hogy amennyiben az lehetséges – mert a gazdagodás természetben megy végbe –, akkor a gazdagodást természetben kell visszaszolgáltatni, és csak ha ez nem lehetséges, akkor alakul át a visszatérítési kötelezettség a gazdagodás értékének megtérítésére vonatkozó kötelezettséggé.

Meglátásom szerint a Ptk. 6:321. § (3) bekezdésében vizsgált előnyelvonási eset e tekintetben nem tekinthető sajátosnak, így e sorrendiség ilyenkor is érvényesül.

5.4. A szerződésszegéssel gazdagodó vagyongazdálkodó mentesülési jogalapjai

A jogalap nélküli gazdagodás általános szabályai alapján a kötelezett mentesülésével kapcsolatban Vékás jelzi, hogy főszabály szerint a jogalap nélküli gazdagodó nem köteles visszatéríteni a gazdagodást, ha (i) attól elesik. Az elesés esetkörébe tartozik (i) a dolog megsemmisülése, (ii) ha a szerző fél elfogyasztja. A visszatérítés alóli kivétel kivételeként, nem szűnik meg azonban a visszatérítési kötelezettség, ha a szerző fél rosszhiszeműen jutott a gazdagodáshoz, vagyis ha tudta vagy tudnia kellett volna, hogy az adott vagyontárgy megszerzéséhez nincs joga.

Visszatérítési kötelezettség terheli továbbá a gazdagodót akkor is, ha a gazdagodás megszűnésével kapcsolatban felróhatóan (1:4. § (1) bek.) járt el.

Hangsúlyozza, hogy az életfenntartás céljára adott és felhasznált juttatást (tartásdíjat, életjáradékot, baleseti járadékot) sajátos rendeltetésükre tekintettel a Ptk. úgy is védelemben részesíti, hogy az életfenntartás céljára adott juttatás visszakövetelésének a jogát elvonja, a visszakövetelést kizárja, vagy a – továbbra is irányadó – PK. 34. sz. Legfelsőbb Bírósági állásfoglalás szerint csak a bírósági érvényesítés jogától fosztja meg, de arra vonatkozóan a beszámítási jogot továbbra is fenntartja. Itt is van alkivétel, ha a juttatást bűncselekmény útján, például csalással szerezték meg.

Kérdés, hogy a vizsgált, Ptk. 6:321. § (3) bekezdésében foglalt előnyelvonási igényt illetően is mentesülési okot jelentenek-e az általános szabályok között említett esetek. E körben nem hagyható figyelmen kívül, hogy a gazdagodásra nem jogszerűen, hanem szerződésszegéssel okozati összefüggésben kerül sor. Kérdés, vajon a szerződésszegés elméletileg minden esetben (a 6:317. §-ában foglalt kereskedelmi ésszerűség fokozott felelősségi mércéjének megfeleltetendő gondatlanságot is magában foglaló) rosszhiszeműséget is jelent-e az új szabályok alapján, vagy lehetséges, hogy a két halmaz elkülönül. Meglátásom szerint a két halmaz elméletileg akkor válhat el, amikor a szerződésszegésre és a gazdagodás megszerzésére jóhiszemű magatartás mellett kerül sor, mert a bizalmi vagyongazdálkodó adott esetben a vagyongazdálkodás keretében a kereskedelmi ésszerűségnek, egyéb kötelezettségei tekintetében az általános gondosság mércéjének megfelelően járt el, a szerződésszegés mégis megtörtént.

Meglátásom szerint ahhoz, hogy a jogalap nélküli gazdagodási szabályok e mentesülési okokra vonatkozó része ne érvényesüljön, – ha elfogadjuk, hogy azok egyébként a vizsgált igény mögöttes szabályai –, akkor annak a jogszabályból ki kellene tűnnie. Mivel ezek az esetek meglehetősen ritkák, és nem mennek szembe az előnyszerzési tilalom céljával, – hiszen a prevenciót nyilvánvalóan nem szolgálhatja a magas gondossági mérce szerint is jóhiszemű eljárás szankcionálása –, úgy vélem, mögöttesen alkalmazhatóak e mentesülési esetek. Azzal, hogy itt is érdemes utalni Vékás magyarázatára, aki jelzi, hogy az 1959-es Ptk. bírói gyakorlatában a Legfelsőbb Bíróság több ponton helyesen finomította és szűkítette a normák (pl. az életfenntartás célját, beszámítás korlátját) hatókörét. Így ésszerűen várható, hogy a Kúria ilyen igények érvényesítése esetén is folytatja a korábbi gyakorlatot.

Külön alpont nélkül érdemes utalni arra, hogy mögöttes szabályként a jogalap nélküli gazdagodás szabályai továbbá alkalmazhatóak – a fenti érvek mentén – a vagyonkezelő társak helytállására és egymás közötti viszonyára az egyetemleges kötelezettségre vonatkozó szabályok (6:29-6:30. §) körében.

5.5. Az előnyelvonási igény esedékessé válása (a vagyoni előny megszerzésével és a kezelt vagyon részeként való továbbkezelésével kapcsolatos kérdések)

A jogalap nélküli gazdagodás visszatérítése iránti igény a gazdagodás bekövetkezésétől válik esedékessé. Meglátásom szerint ez irányadó a Ptk. 6:321. § (3) bekezdése szerinti előnyelvonási igényre is.

Kérdés, hogy ez azt is jelenti-e, hogy a bíróságtól annak megállapítását lehet kérni, hogy a vagyonkezelő meghatározott vagyoni előnyt már kezdetben a kezelt vagyon javára szerezte meg. Miközben a vagyonkezelő érvényesen tehet a kezelt vagyonra vonatkozóan jognyilatkozatot, így e minőségén kívül eljárva legfeljebb más kezelt vagyon, vagy saját személyes vagyona terhére, javára tehetne jognyilatkozatot, azaz az előbbi kezelt vagyon állagát nem érinthetnék rendelkezései. A Ptk. ennek ellenére egy másik szabályával (6:312. § (3) bekezdés) – függetlenül a vagyonkezelő rendelkezésétől vagy annak hiányától – mégis a kezelt vagyon részévé minősíti, így például a kezelt vagyonba tartozó vagyontárgy használatba adásával, arra vonatkozó titok átadásával szerzett jövedelem a Ptk. szerint – mivel azok a kezelt vagyon hasznának minősülnek, tekintet nélkül arra, hogy nem szerepelnek a nyilvántartásban –, a kezelt vagyon részét képezik.

Meglátásom szerint teoretikusan sem képzelhető el olyan vagyoni előny, amelyet a vagyonkezelő a vagyonkezelési szerződés megszegésével szerezhetne, és amely ne minősülne a kezelt vagyon hasznának, ezért kezelt vagyonba tartozó vagyontárgynak. Erre tekintettel is helyeselhető az előnyelvonási igény akkénti értelmezése, mint amely alapján a bíróságtól a vagyonkezelő által megszerzett vagyon kezelt vagyonba tartozásának megállapítása kérhető, mégpedig a *szerzés pillanatától kezdve*. Ehhez képest a harmadik személy javára való előnyszerzés során nem az előny, hanem a harmadik személy javára kötött szerződéssel a rá ruházható előny kiadása iránti követelés tartozik a kezelt vagyonba.

5.5.1. A vagyonkezelőt az előnyelvonás esetén terhelő késedelmi kamatfizetési kötelezettség

A Ptk. 6:48. §-a – ugyancsak a kötelmek közös rendelkezései között – külön rendelkezéseket tartalmaz a fizetési késedelem kamatkövetkezményeiről. A kötelezett bármilyen – így akár jogalap nélküli gazdagodáson alapuló – lejárt, esedékessé vált pénztartozása után a fizetési határidő elmulasztásától, azaz a késedelembe esés időpontjától (a teljesítési határnapot vagy határidőt követő első naptól) kezdődően késedelmi kamatot köteles fizetni. A kamatfizetési kötelezettség objektív, felróhatóságtól független, így akkor is beáll, ha a kötelezett késedelmét kimenti. A késedelmi kamatfizetési kötelezettség független attól, hogy a pénz használata a késedelembe esésig ingyenes vagy visszterhes volt. Ez utóbbi ténynek a késedelmi kamat mértékére van hatása.

5.6. Az elvonható előnyt csökkentő, kötelezett által beszámítható követelések

Tarr²⁰ a szerzői jogi törvény 94. § (1) bekezdés e) pontjához fűzött magyarázatában utal arra, hogy a Ptk. szerinti „általános” jogalap nélküli gazdagodás alapvetően a létező szerződés vagy más kötelmi jogcím híján történő teljesítés (vagyonmozgással megbomlott vagyoni egyensúly) helyreállítására szolgál, a ténylegesen visszatérítendő gazdagodás során a jogalap nélkül vagy jogsértően elért bevétel csökkenthető például a gazdagodó igazolt költségeivel.

A személyes vagyonaként kezelt, de valójában a kezelt vagyonba tartozó dolog felett a vagyonkezelő nem minősülhet jogalap nélküli birtokosnak, azonban a jogalap nélkül gazdagodás szabályaiból következően a szükséges és hasznos költségeinek megtérítési és elviteli joga ez esetben is fennáll, ennek hiányában ugyanis a közvetlenül a kezelt vagyon, közvetve a vagyonrendelő és a kedvezményezett gazdagodnának jogalap nélkül. A dolognak nem minősülő, egyéb – immateriális – vagyontárgyak esetén is a jogalap nélküli gazdagodási szabályok alkalmazandóak szubszidiárius módon.

6. Az előnyelvonási tilalmat sértő, leggyakoribb szerződésszegő magatartások

A Mitchell által, az előnyelvonás körében írtakra is tekintettel e körben az a kérdés vethető fel, bármilyen szerződésszegéssel (késedelem, hibás

²⁰ TARR Péter: Negyedik rész, XIII. fejezet in: GYERTYÁNFY Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez CompLex Kiadó, Budapest, 2014., 560.

teljesítés, lehetetlenülés, megtagadás, jognyilatkozat megtagadása által) vagy kizárólag a vagyonkezelő bizalmi (érdekszolgálati, és fokozott gondossági) kötelezettségének megszegésével okozati összefüggésben elért előny vonható-e el. Meglátásom szerint azonban ez a két esetkör nem váli el, mert az előbbiek esetén a második esetkörbe tartozó aleset valamelyike is megvalósul.

A leggyakoribb előnyszerzési tilalommal érintett esetek a hibás teljesítés körébe sorolhatóak. Ilyen, ha a vagyonkezelő (i) trust vagyonból közvetlenül vagy közvetetten meg nem engedett módon szerez meg vagyontárgyat; (ii) ha a trusthoz kapcsolódó előnyös lehetőségből személyes vagyona számára vagyoni előny meg nem engedett módon realizál; (iii) a passzív vesztegetéssel, (iv) és a meg nem engedett közvetítői megbízás révén szerzett előny. Azaz lényegében az önszerződési, a kettős megbízás teljesítési, és a versenytilalmi kötelezettségeinek megsértése emelhető ki.

7. Az eredmény (előnyszerzés) szükségessége, a veszély beálltának elégtelensége

A Ptk. 6:321. § (3) bekezdésének szóhasználatából látható, hogy a tényállás eredmény elemet tartalmaz, az előny vagyonkezelői szerződésszegéssel való megszerzésének pusztá veszélye esetén a jogi norma nem alkalmazható, már csak az általa kimondott jogkövetkezmény inadekvát jellege miatt sem.

Kérdés, van-e és milyen jogvédelmi igénye a vagyonrendelőnek és a kedvezményezettnek, ha a vagyonkezelő szerződésszegése (i) fenyegeti a kezelt vagyon jelenlegi állagát; (ii) a kezelt vagyonba vagyontárgy megszerzési esélyét rontja, de ebből vagyoni előnyt még nem szerzett.

Elsődlegesen e veszélyre reagáló jogvédelmi igényként a Ptk. 6:325. §-a szerinti, a vagyonrendelőnek a vagyonkezelővel szemben fennálló visszahívási joga, vagy – a kizárás hiányában a Ptk. alapján mögöttesen alkalmazandó megbízási szerződési szabályokból következő – rendes felmondási joga merülhet fel, amelyeket külön kikötéssel a kedvezményezettre is átruházhat.

Ha ezeket bármilyen okból nem kívánják, vagy nem tudják érvényesíteni a jogosultak, felhívhatók a szerződésszegéssel megnyíló jogorvoslati igények. Így felmerülhet a szerződésszerű teljesítés követelésének lehetősége (Ptk. 6:138. §). Továbbá a – nem feltétlenül a kezes vagyon károsodásával járó – szerződésszegéssel a vagyonkezelő

javára megvalósuló vagyoni előnszerzés esélyének, veszélyének, kockázatára tekintettel kérdésessé válik, hogy érvényesíthetőek-e szerződésen kívüli és belüli károsodás veszélyére is vonatkozó Ptk. (6:523. §) igények.

Igen fontos e körben, hogy bár a deliktuális és a szerződéses kárfelelősségi szabályok kettéváltak a Ptk. 6:144. §-ához hoz fűzött magyarázat²¹ szerint, külön utaló szabály nélkül is érvényesülnek a szerződésszegés miatti károsodás veszélye esetén igénybe vehető bírósági intézkedésekről szóló, a deliktuális kártérítési jogban elhelyezett szabályok (6:523. §). Ezek szerint károsodás veszélye esetén a veszélyeztetett kérheti a bíróságtól, hogy az eset körülményeihez képest azt, akinek részéről a veszély fenyeget, tiltsa el a veszélyeztető magatartástól, kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére, illetve biztosíték adására (BH2005. 103.).

Ennek ellenére e károsodás veszélyére vonatkozó Ptk. (6:523. §) igények vagyonrendelői és kedvezményezetti közvetlen érvényesíthetőségét több tényező is megkérdőjelezi. Ezeke az igényeket ugyanis a Ptk. alapján (i) károsodás veszélye esetén (ii) a veszélyeztetett kérheti a bíróságtól, (iii) a veszély előidézőjével szemben. Az előbbi két tényezővel kapcsolatos kérdéseket alább mutatom be.

7.1. Előnszerzési veszéllyel kapcsolatos igényérvényesítésre jogosultak köre

Egyrészt tehát a kezelt vagyon a vagyonkezelő polgári jogi (tulajdon)jogában áll, ezért annak vagyonkezelői veszélyeztetése, önveszélyeztetésnek minősül, a vagyonrendelőt és a kedvezményezettet a vagyonkezelő szerződésszegésével a kezelt vagyonra tekintettel közvetlenül kár nem érné, ennek a veszélye nem áll fenn, hiszen a vagyonra csak várományuk van.

Mégis Lábady²² szélesebb körben húzza meg a norma személyi hatályát. Eszerint: akinek bármilyen személyi vagy vagyoni érdekét – azaz nemcsak jogát – egy másik személy akár tevőleges magatartásával, akár mulasztásával veszélyezteti, a bírósághoz fordulhat és kérheti a veszély

²¹ VÉKÁS Lajos: Hatodik Könyv Második rész X. cím XXII. fejezet in: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): i.m. 1541. Uganakkor a Ptk. kifejezett utaló szabállyal mondja ki, hogy a károsult kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettségére, továbbá a közös károkozók felelősségére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait (6:524-6:525. §) kell alkalmazni.

²² LÁBADY Tamás: Hatodik Könyv Negyedik rész XXVI. cím in: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): i.m. 2251.

elhárítását, a veszéllyel fenyegető kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételét vagy kérheti megfelelő biztosíték adását.

Kérdés, hogy kifejezett utalás hiányában a károsodás veszélyével közvetlenül nem érintett jogalanyok érvényesíthetik-e a veszélyeztetési igényeket. E kérdésre már nyelvtani értelmezés alapján is igenlő válasz adható arra tekintettel, hogy a Ptk. 6:523. §-ában nincs korlátozva a veszély fogalma közvetlen vagy közvetett veszélyre, így korlátozó bírói jogértelmezés hiányában az mindkettőre kiterjedhet.²³ Vékás – a jogokon túlmutató személyi, vagyoni érdekekre is – kiterjesztő értelmezése ezen az alapon is helyeselhető. Teleológikus értelmezéssel a norma szerződésszegést, illetve jogsértést megelőző célzatából indulhatunk ki, ami hasonlóan kívánatos mind a várományos vagyoni érdekei, mind a jogosult, tulajdonos vagyoni érdekei veszélyeztetése esetén. Így ezen az alapon is levonható az a következtetés, hogy a vagyonkezelő szerződésszegése esetén a vagyonrendelő és a kedvezményezett beletartozhat a veszélyeztetettek alanyi körébe.

7.2. Az előnyszerzés veszélye és a kárveszély különbözősége

Meg kell azonban említeni, hogy a károsodás veszélye nem állapítható meg minden vagyonkezelői szerződésszegés esetén, így akkor sem feltétlenül, ha a vagyonkezelő utóbbival okozati összefüggésben vagyoni előnyt szerez. A következőkben bemutatandó átfedés lehetősége ellenére az előnyelvonási igény objektív, és az elmaradt haszon egyéb elemeinek megállapíthatósága ellenére sem tekinthető kártérítésnek az elvont előny. A kárveszély esetleges hiánya pedig akadályát jelenti a veszélyeztetési felelősségi tényállás alkalmazhatóságának.

7.3. Miért volna szükség előnyszerzés veszélyén alapuló helytállási tényállásra?

Meglátásom szerint e kérdésre az a válasz adható, hogy (i) a károsodás veszélyéből fakadó – egyébként objektív – helytállási kötelezettség (6:523. §) a szerződésszegéssel való előnyszerzés veszélyének nem minden esetére terjed ki, (ii) a lefedett esetekben az ilyen igényérvényesítést akadályozza a vagyonrendelő és a kedvezményezett

²³ Eörsi a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott kárról jelzi, hogy a veszélyeztetettség túlságosan is tág fogalomná vált a szakirodalomban és absztrakt módon minden károkozást megelőz annak veszélye is, ami tulajdonképpen a kár bekövetkeztének bármilyen csekély valószínűségű esélyét jelenti. Ld.: EÖRSI Gyula: A jogi felelősség alapproblémái – a polgári jogi felelősség. Akadémiai Kiadó, Budapest 1961. 351-355. A veszélyeztetés helytállási kötelezettséget megalapozó módjára (közvetett vagy közvetlen jellegére) vonatkozó bírói gyakorlat vélhetően a tényállás alkalmazásának hiánya miatt nem ismert.

kifejezett feljogosításának a hiánya. Továbbá (iii) a le nem fedett esetekben is szükséges volna – a vagyonkezelői szerződésszegés megelőzése céljából – a kárveszély esetén elérhető jogorvoslati igényeket elérhetővé tenni a vagyonrendelő és a kedvezményezett számára.

8. A szerződésszegően elmaradt, illetve megszerzett vagyoni előnyök elhatárolása

Figyelembe véve a vagyonkezelő által szerződésszegően szerzett vagyoni előnynek a kezelt vagyon részévé válását, akár arra a következtetésre is lehetne jutni, hogy a vagyonkezelői előnyszerzés egyúttal a kárelemnek tekinthető elmaradt vagyoni előnynek is minősülhet.

Ugyanakkor az alábbiak szerint a szerződést szegő vagyonkezelő által elért előny mértéke nem esik feltétlenül egybe a kezelt vagyonban való kár okozásával, így különösen a kártérítési igényként érvényesíthető, a kezelt vagyonból elmaradt haszon mértékével. Hiszen a szerződésszegően szerzett előny nem teszi elkerülhetetlenül szükségessé a kezelt vagyonba tartozó, különösen tartozható vagyonelem elsajátítását, ezzel előbbi csökkentését, vagy a károsult által is elérhető előny megszerzését. Előfordulhat ugyanis, hogy a kezelt vagyon számára az adott vagyoni előny elérése bármilyen okból kizárt, így elmaradt haszonként a szerződésszegő vagyonkezelő által a jogsértéssel elért vagyoni előnyről nem lehetne sikerrel bizonyítani, hogy azt a vagyonkezelő a kezelt vagyon javára is megszerezhetette volna.

Az egyik fél érdekkörében a kártérítés elemét képező vagyoni előny elmaradásából nem következik az, hogy azt a másik fél szerzi meg. E körben érdemes hangsúlyozni, hogy a Ptk. mindkét kártérítési felelősségi rezsimben korlátozta az elmaradt vagyoni előny megtérítése iránti igényt, amelyek közül a szerződésszegésért való kárfelelősségi rezsim korlátozásának lényegét ismertetem.

Vékás a Ptk. 6:143. §-hoz fűzött magyarázatában utal arra, hogy a károsultnak igénye előterjesztésénél meg kell határoznia az elmaradt hasznot, és a bizonyítás terhe is az ő vállán nyugszik. A kártérítésnek elvileg ki kell egyenlítenie a jogosult vagyonában a szerződésszegés következtében elszenvedett teljes kárt, és olyan helyzetbe kell hoznia a jogosultat, mint amilyenben szerződés szerű teljesítés esetén lett volna. Hangsúlyozza azonban, hogy a vagyoni előnyök elmaradásánál a Ptk. szerint nem érvényesül automatikusan a teljes kártérítés elve. Jelzi, hogy a bírói gyakorlat a Ptk. előtt is állított fel korlátokat következménykárokkal

szemben, és az elmaradt haszon tekintetében is tett kivételeket a teljes kártérítés elve alól. E körben a bíróságok különböző módszerekhez folyamodtak: pl. a bizonyítottság, gyakrabban az okozati összefüggés hiányának megállapítása. Meglátása szerint az oksági kapcsolatot a kárkövetkezmények láncolatának elvi végtelensége miatt a kárfelelősség céljának érvényesülése érdekében kellett elválni, és így lehetett a ténylegesen megtérítendő kárt kívánatos keretek között tartani.

A Ptk. 6:321. §-ához fűzött magyarázatában Menyhárd utal rá, hogy a vagyonkezelő felelősségét is korlátozza az a rendelkezés, miszerint a szerződésszegés következményeként a jogosult vagyonában keletkezett károkat és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a jogosult bizonyítja, hogy a kár, mint a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt, azzal, hogy ez a szabály a szerződést megszegő vagyonkezelőt szándékos szerződésszegés esetén nem védi (6:143. §). Menyhárd utal rá, hogy az előreláthatóság referencia-időpontja bizalmi vagyonkezelés esetén is a szerződés megkötése. A bizalmi vagyonkezelés kapcsán is jelentkeznek azonban azok a problémák, amelyek az adásvételre és vállalkozásra modellezett előreláthatósági korlát hosszú távú gondossági kötelezésekre való alkalmazásával járnak. Meglátása szerint a vagyonkezelő helyzete ebből a szempontból leginkább a jogi személyek vezető tisztségviselőinek a helyzetéhez hasonlít, így a gyakorlatnak azonos elvárásokat helyes alkalmaznia az ilyen pozícióban lévő személyekkel szemben. A vagyonkezelővel szemben támasztott gondossági mérce függ a vagyonkezelővel szemben támasztott elvárásoktól és a vagyonkezelő kötelezettségeinek a meghatározásától is. Így például az, hogy a vagyonkezelő a vele lényegileg azonos pozícióban lévő jogalany számára ésszerűen elérhető, kedvező üzleti lehetőséget – a bizalmi vagyonkezelés eltérő rendelkezésének hiányában – nem vesz igénybe, vélhetően a szerződéskötés időpontjában előre látható szerződésszegéssel okozati összefüggésben elmaradt vagyoni előnyként volna vele szemben követelhető (ha a várományosi problémától eltekintünk, vagy az ilyen igény érvényesítésére kifejezett felhatalmazás alapján a várományosok a kezelt vagyon javára volnának jogosultak, ennek hiányában pedig) a kártérítési igény egyéb feltételei – különösen a vagyonrendelő, illetve a kedvezményezett a kezelt vagyon kiadása miatt várományosból jogosulttá válása miatti – teljesülése esetén.

Az előreláthatóság mellett – vagy éppen annak a körében –, további korlátozó tényező lehet a vagyoni előny megszerzési esélyének nagysága,

illetve csekély jellege. Ezért meglátásom szerint Lábady²⁴ a Ptk. 6:522. §-ához fűzött magyarázata e körben is irányadó. Eszerint a deliktuális felelősség körében elmaradt haszonnak a károsult vagyonába megalapozottan remélt vagyonrészek bekerülésének elmaradása tekinthető. Külön felhívja a figyelmet az elmaradt haszon, a kiesett jövedelem problematikájának egy különös – a bizalmi vagyonkezelés körében azonban esetleg nagyobb jelentőséghez jutó – esetre, amikor a károsult a szerződéskötés meghiúsulásának következtében előállott kárának a megtérítését követelte (BDT2007. 1556.). E körben kiemelt figyelmet javasol arra, hogy a haszonkiesést reális és ellenőrizhető adatok igazolják.

Az elmaradt haszon megtérítése és az előny elvonása iránti igények közötti kapcsolat tehát abban foglalható össze, hogy az olyan elmaradt vagyoni előnyöket, amelyeket vagy amelyek egy részét a vagyonkezelő szerzett meg, az előnyelvonási igény keretében lehet érvényesíteni, míg a vagyonkezelő által szerződésszegéssel okozati összefüggésben megszerzett vagyoni előnyök – az ilyen kárigények egyéb feltételeinek fennállása esetén – nem minősülnek feltétlenül a kezelt vagyon szempontjából elmaradt vagyoni előnynek.

9. A jogalap nélküli gazdagodási és kártérítési igényeken felüli vagyoni előny elvonás, mint a bizalmi vagyonkezelési jogviszony megszegésének *sui generis* jogkövetkezménye

Fent már említettem, hogy a jogalap nélküli gazdagodási igényt korlátozza az a norma, ami az előnyszerzést a szegényedő fél hátrányával köti össze. Ezen utalás viszont a Ptk. 6:321. § (3) bekezdése szerinti előnyelvonási igényből hiányzik, az nem korlátozódik vagyonkezelői szerződésszegéssel okozati összefüggésben pusztán a kezelt vagyon rovására realizált vagyoni előnyökre. A kezelt vagyon rovására realizált és a ténylegesen realizált vagyoni előnyök közötti különbség elvonása – ha az a kárigényként egyéb akadály hiányában érvényesíthető elmaradt vagyoni előnyöket is meghaladja – ezért a bizalmi vagyonkezelési jogviszony sajátos, *sui generis* – a vagyonkezelő szerződés szegését a szokásosnál is intenzívebben megelőzni kívánó – jogkövetkezménynek tekinthető.

²⁴ LÁBADY Tamás: Hatodik Könyv Negyedik rész XXVI. cím in: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): i.m. 2249.

10. A vagyonkezelőre vonatkozó előnyszerzési tilalom és szankcionálásának jogpolitikai céljai: érdektelenné tétel szerződésszegésben és ezáltal a bizalom erősítése

E körben is irányadónak tűnnek Frankel valamennyi bizalmi jogviszonyra vonatkozóan kifejtett gondolatai.²⁵ Ezek szerint a megbízónak a bizalmi személy kötelezettségei teljesítésének ellenőrzési költségei az esetek döntő többségében meghaladnák a jogviszonyból származó előnyeit. A bizalmi kötelezettségek ösztönzik a vagyonrendelőt a bizalmi vagyonkezelési szerződés megkötésére annak révén, hogy csökkentik a bizalmi vagyonkezelő visszaélésével felmerülő költségeket és kockázatokat, és biztosítják a bizalmi vagyonkezelő minőségi szolgáltatását. Frankel szerint a bizalmi jog lényege, hogy alapot ad a megbízónak arra, hogy bízson a bizalmi személy tisztességes eljárásában, amely a tisztességtelen eljárástól elrettentő kötelezettségekkel és jogkövetkezményekkel véd. Szerinte a lojalitási (érdekszolgálati) kötelezettség az átadott (tulajdon)joggal (hatalmassággal) való visszaélés esélyét csökkenti, míg a gondossági kötelezettség a szolgáltatás minőségét biztosítja. Az ezek megsértése esetén beálló jogkövetkezmények pedig csökkentik azoknak az ösztönzőknek a hatását, melyek a bizalmi személyt a kötelezettségei megsértésre indítják.

Emiatt – tekintettel arra, hogy nemcsak az általános szerződésszegési szankciók, hanem a bizalmi vagyonkezelésen kívüli, egyéb bizalmi kötelezettségek megszegése esetén sem írja elő a Ptk. e fenti pont szerinti szélesebb jogkövetkezmény alkalmazását, bár járulékos igényként ezek esetében is elérhetővé teszi a jogalap nélküli gazdagodási igényt –, meglátásom szerint megalapozott az a fent levont következtetés, hogy a jogalkotó a bizalmi vagyonkezelő szerződésszerű eljárását erősebb eszközökkel kívánta ösztönözni minden más szerződéstípusénál, és ezzel is kifejezésre kívánta juttatni a vagyonkezelővel szembeni fokozott elvárást.

11. Az előnyelvonási igény érvényesítésének elősegítése a tárgyi jogban

---

²⁵ Tamar FRANKEL: Fiduciary duties in: Peter NEWMAN (szerk.): The New Palgrave Dictionary of Economics and the Law 2. E-O 1998. 127-132.

11.1. Az előnyelvonási igény érvényesítésének elősegítése a Ptk.-ban

A Ptk. (6:315. §) ellenőrzési jogot ad a vagyonrendelőnek és a kedvezményezettnek a vagyonkezelővel szemben a vagyonkezelés körébe eső tevékenységére vonatkozóan, azzal, hogy az ellenőrzéssel járó költségek a vagyonrendelőt, illetve a kedvezményezettet terhelik. Továbbá a Ptk. (6:320. §) tájékoztatáshoz és számadáshoz való jogot is ad a vagyonrendelőnek és a kedvezményezettnek. A tájékoztatásnak ki kell terjednie különösen a kezelt vagyon tényleges és várható gyarapodására, a kezelt vagyonba tartozó vagyoni elemekre, azok értékére, továbbá a kezelt vagyon terhére vállalt kötelezettségekre. Továbbá a vagyonkezelő kérésre köteles a vagyonkezelésről számot adni, és a kezelt vagyonnal a vagyonrendelő, illetve a kedvezményezett felé elszámolni. E kötelezettségek teljesítésével kapcsolatos költségek is a vagyonrendelőt, illetve a kedvezményezettet terhelik.

Menyhárd a Ptk. 6:315. §-ához fűzött magyarázatában jelzi, hogy a vagyonkezelő rábízott, számára gazdasági értelemben idegen vagyont kezel, amelynek hasznait másik jogalany, a kedvezményezett élvezi. A bizalmi vagyonkezelésre irányuló jogviszony érdekhordozói a vagyonrendelő, és a kedvezményezetti kör. A gazdálkodás ellenőrzésének lehetőségét a vagyonrendelő, illetve a kedvezményezett számára biztosító rendelkezés azt az információs aszimmetriát törekszik kiegyenlíteni, ami ebben a viszonyban a tulajdonosként a vagyon feletti kezelést folytató vagyonkezelő javára fennáll. Menyhárd kifejezetten utal arra, hogy a vagyonkezelő hajlamos a „*megalkuvó*” magatartásra, azaz érdekkonfliktus esetében inkább a saját érdekeit követi, miközben költséges annak ellenőrzése, hogy a vagyonkezelő megfelelően jár-e el, az egyes döntési helyzetekben vállalható mértékben kockáztat-e, döntéseiben megfelelően mérlegeli-e az érdekeket stb. Meglátása szerint a vagyonkezelői tevékenység ellenőrzésének alapvető módja a vagyonkezelő tájékoztatása a vagyonrendelő, illetőleg a kedvezményezett felé, amit a szabályozás külön rendelkezéssel biztosít (ld. a Ptk. 6:320. §-hoz fűzött magyarázatában).

11.2. Az előnyelvonási igény érvényesítésének elősegítése Bvktv.-ben

A bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. törvény (Bvktv.) 41. §-a aképpen segíti az előnyelvonási igény érvényesítését, hogy kógensen írja elő, hogy az ügyfél ellenőrzési joga alapján jogosult betekinteni a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyokról és a

bizalmi vagyonkezelési jognyilatkozatokról vezetett nyilvántartások rá vonatkozó részébe. Így nem fordulhat elő, hogy a vagyonkezelő hiába vezeti a nyilvántartást, jogszerűen kizárja az ügyfél számára az abba való betekintést. A nagyobb kísértésre tekintettel a Bvktv. külön is szabályozza és korlátozza az önszerződést és kettős megbízás teljesítésére irányuló jognyilatkozatokat a lakossági ügyfelek vonatkozásában. Ezek közül itt az emelhető ki, hogy a Bvktv. kötelezi a bizalmi vagyonkezelő vállalkozást, hogy a bizalmi vagyonkezelési jognyilatkozatok nyilvántartásában külön tüntesse fel, ha a jognyilatkozat önszerződést eredményez vagy kettős megbízás teljesítésére irányul, és azt, hogy azokról az ügyfél tudomást szerzett, ideértve az azok megtételére vonatkozó engedélyt vagy tiltást is.

11.3. A vagyonkezelő személyes vagyonára vonatkozó információs jog hiánya

A fentieknek a bizalmi vagyonkezelés főszemélyei közötti információs asszimetriát üdvözlendően csökkentő hatásán túl azt is hangsúlyozni kell, hogy az ellenőrzési jog és az azzal összefüggő tájékoztatási jog a bizalmi vagyonkezeléssel kapcsolatos adatokra, jogi tényekre, különösen a kezelt vagyon mérlegére, számviteli beszámolójára vonatkozik, azonban a tiltott előny megszerzése nem tipikusan és nem elsősorban ezekből volna megállapítható, hanem a vagyonkezelő saját vagyonára vonatkozó nyilvántartásokból. Ezért inkább az azokba való – akár a nyilvános cégiratok között elhelyezett beszámolóba való közvetett – betekintéssel lehet a kedvezményezettnek és a vagyonrendelőnek nagyobb esélye arra, hogy sikerrel érvényesíthessék a vagyonkezelővel szemben a kezelt vagyon javára az előnyelvonási igényt. Korántsem egyértelmű azonban, hogy a vagyonkezelő a szerződéseiben, illetve azok teljesítése során a vagyonrendelőnek, illetve a kedvezményezettnek a személyes vagyonára vonatkozó nyilvántartásokba is betekintést fog engedni. A vagyonkezelő vagyonrendelői elmozdításának lehetősége pedig szintén nem ösztönöz kellően erre, különösen, ha azokból ténylegesen meg volna állapítható valamilyen meg nem engedett előny megszerzése. Minderre tekintettel meglátásom szerint felvethető az ellenőrzési és tájékoztatási jog legalább az üzletszerűen eljáró vagyonkezelő személyes vagyonára való kiterjesztése a kezelt vagyonra vonatkozó tartalommal, legalább a felek közötti szerződésben.

11.4. A vagyonkezelő szerződő partnerének személyes vagyonára vonatkozó információs jog hiánya

A vagyonkezelő szerződészegése esetén harmadik személy által megszerzett előny problematikája még az előző alpont körén is túlmutatni látszik. Míg a vagyonkezelőnél az üzleti titok problémája merül fel, amelyet a bizalmi szerepre tekintettel esetleg professzionális vagyonkezelők esetében enyhíteni lehet. E körben a vagyonrendelővel szerződési kapcsolatban nem álló, a kezelt vagyon hitelezőivel és egyébként a kezelt vagyonból szerző személyekkel szembeni közvetlen fellépési jog kérdése merül fel. Ha elfogadjuk azt a hipotézist, hogy enélkül az előnyelvonási igény érvényesítési esélye igen csekély, hiszen bizonyítási vélelmek nem segítik az igény jogosultjait, és ezek kimondása jelenleg elfogadhatatlan forgalombiztonsági aggályokat ébresztene, az alábbi megoldás vázolható.

Meglátásom szerint a szerződési hálózatelmélet²⁶ alapján felmerülhet az üzletszerűen eljáró bizalmi vagyonkezelő jogszabályi, illetve szerződési kötelezése arra, hogy a mindennapi ügymenet szokásos ügyleteit meghaladó, vagy a kezelt vagyon értékéhez viszonyítottan egyébként jelentős ügyletek esetén olyan kikötést vegyen fel, amelyben a szerződő partnerek hozzájárulnak, hogy a vagyonrendelő, illetve a kedvezményezett ellenőrzési joga a vagyonkezelőre irányadó tartalommal rájuk is kiterjedjen, kivéve ha a kizárólagos, a vagyonkezeléshez elengedhetetlen szolgáltatást nyújtó szerződő partner elzárkózik. Mindez annyiban szerencsésebb a jogszabályi közvetlen kötelezésnél, hogy lehetőséget biztosít a vagyonkezelő szerződő partnereinek a szerződéskötés során ennek terheit, előnyeit megfontolni, míg a jogszabályi rendelkezésről esetleg nem szereznének tudomást, noha annak ismerete *de iure* mindenkitől elvárt és elvárható. Így az ilyen kikötés elmaradása esetén a vagyonkezelő szerződészegése volna csak megállapítható, és annak jogkövetkezményeit kellene alkalmazni.

11.5. Referenciapont: a szellemi alkotások jogában a gazdagodás elvonási igény érvényesítésének elősegítése, a jogsértőn kívüli, harmadik személyek adatszolgáltatásra, tájékoztatásra kötelezése

Tarr a szerzői jogi törvény (Szt.) 94. §-ához fűzött, hivatkozott magyarázatában utal arra, hogy az adatszolgáltatás a jogsértéssel érintett

²⁶ Ezen, egyébként gazdasági társaságokra vonatkozó joghatékonyági irodalomból közismert elmélet bizalmi vagyonkezelésre vonatkozó, részleges adaptációjáért ld.: Henry Hansmann – Ugo Mattei: The Functions of Trust Law: A Comparative Legal and Economic Analysis. New York University Law Review, May 1998. 457.

dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról [Szjt. 94. § (1) bek. d) pont, (4)-(6) bek.] újdonsága kettős. Egyrészt a törvény a tájékoztatás tartalmát is meghatározta, másrészt a kötelezettek körét kibővítette a jogsértést megelőző, és a jogsértést követő értékesítési lánc résztvevőire. Ezen anyagi jogi igény jelentőségét az adja, hogy megteremti a harmadik személyekkel szembeni tájékoztatáshoz való jog alapját és a megtagadási okokat jelentősen leszűkíti.

11.6. A bizalmi vagyonkezelő tevékenysége feletti hatósági ellenőrzés hiánya

Frankel idézett, bizalmi szolgáltatások állami ellenőrzésével kapcsolatban kifejezett aggályaira is tekintettel érdemes röviden utalni arra, hogy a Bvktv. a Magyar Nemzeti Bankot kötelezte a bizalmi vagyonkezeléssel kapcsolatos – többek között – ellenőrzési feladatokra. Ugyanakkor e feladatok terjedelmét illető jogalkotó bizonytalanságára utal a Bvktv. Országgyűlés elé benyújtott változatának a törvényhozás során végrehajtott módosítása²⁷, amely már nem tartalmazza a MNB igen széles tevékenység-felügyeleti feladatait, hanem azok a tevékenység Bvktv.-ben meghatározott feltételei folyamatos fennállásának ellenőrzésére szűkülnek. A hivatkozott módosítás indokolásából arra lehet következtetni, hogy az MNB tartott az új feladattal ráháruló reputációs kockázattól. Azaz a vagyonrendelő és a kedvezményezett nem számíthatnak az előnyelvonási igényük megnyílásáról való tájékoztatásra, ahogy általában a vagyonkezelői tevékenység hatósági felügyeletére sem.

12. A befektetési vállalkozásokra vonatkozó előnyszerzési tilalom

A befektetési megbízási szerződés bizalmi vagyonkezelési szerződéssel való funkcionális hasonlóságaira tekintettel érdemes röviden említést tenni arról, hogy ezeknél miként érvényesül az előnyszerzési tilalom.

12.1. A meg nem engedett előnyszerzési tilalom

A befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII.

²⁷ Ld.: <http://www.parlament.hu/irom39/13218/13218-0015.pdf>, (letöltés napja: 2014. október 4.)

törvény (a továbbiakban: Bszt.) 61. § (2) bekezdése szintén tiltja a befektetési tevékenységgel megbízott (vállalkozás) számára a jogtalan előnszerzést. Ez alapján a befektetési vállalkozás nem kérhet és nem fogadhat el olyan anyagi vagy nem anyagi természetű juttatást, előnyt (a továbbiakban: előnyt), amelyet

a) nem az ügyfél vagy az ügyfél javára eljáró harmadik személy részére vagy nem ezek részéről teljesítenek; vagy

b) nem olyan személy vagy szervezet részére vagy részéről teljesítenek, amely esetében

ba) az előny mértékének számítási módszere az ügyfél előtt a szerződéskötést vagy a megbízás végrehajtását megelőzően pontosan, következetesen és világosan feltárható, és

bb) az előny a végzett tevékenység vagy a nyújtott szolgáltatás minőségének javítása érdekében történik, és nem befolyásolja hátrányosan a befektetési vállalkozás szerződéses és jogszabályi kötelezettségeinek teljesítését, vagy

c) nem a befektetési szolgáltatási tevékenység ellátásával vagy a kiegészítő szolgáltatás nyújtásával függ össze, vagy hátrányosan befolyásolja a befektetési vállalkozás e kötelezettségeinek teljesítését.

12.2. A meg nem engedett előnszerzési tilalom sajátossága – a megbízott teljes vagyonának ellenőrzés alá vonása

Látható, hogy a befektetési vállalkozót a Bszt. bizalmi személynek tekinti²⁸, és érdekszolgálati kötelezettsége megszegésének megállapíthatóságát akként is elősegíti, hogy pontosan meghatározza azon jogcímeket, amelyeken a befektetési vállalkozás a megbízási díjakon kívül vagyoni és nem vagyoni juttatásokra szert tehet. Ezzel szemben figyelmen kívül hagyja az ügyfél és a vállalkozás közötti, ésszerűen feltételezhető, általában jelentős mértékű anyagi és szakismeretbeli különbséget, és elvárja az ügyfél-megbízótól, hogy maga bizonyítsa a fenti feltételek fennállását, anélkül, hogy etekintetben bizonyítási vélelmekkel a bizonyítási terhet megfordítaná. Sőt az ügyfélnek nemcsak azt kell bizonyítania, hogy az adott előny megszerzése hátrányosan hathatott a megbízási szerződésre, hanem a tényleges hátrányos hatását is igazolnia kell. Ugyanakkor fordítva, a vállalkozás javára nem az ügyféli

²⁸ Ennek legnyilvánvalóbb jele, hogy 62-63. §-aiban külön alcím alatt részletezi a megbízott vállalkozásnak a megbízó ügyfél számára legkedvezőbb végrehajtási kötelezettségét.

tényleges megismerés a tilalmat blokkoló feltétel, hanem elég annak pusztja lehetősége.

12.3. A tilalom megszegése esetére nincs sajátos hatósági jogkövetkezmény, az általános prudenciális felügyeleti intézkedések alkalmazhatók

A befektetési vállalkozások esetében a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény (a továbbiakban: MNBtv.) 4. § (9) bekezdése, és 39. § (1) bekezdésének I) pont) alapján a Magyar Nemzeti Bank ellátja a Bszt. hatálya alá tartozó szervezetek, személyek és tevékenységek felügyeletét is. Ennek során (MNBtv. 42. § d) pont) ellenőrzi az e törvény hatálya alá tartozó jogalanyok működésére és tevékenységére vonatkozó hazai jogszabályi rendelkezések betartását is. Az MNB ellenőrzési jogköre (MNBtv. 62. § (1) bekezdése) pedig kiterjed többek között a Bszt. és annak hatálya alá tartozó egyéb jogalanyok tevékenységére vonatkozó jogszabályok megtartásának felügyeletére is. Ennek során számos intézkedést, jogkövetkezményt alkalmazhat, amelyek közül az előírások pontos, határidőben történő betartására való felhívást, és a bíróság kiszabását emelem ki (MNBtv. 75. § (1) bekezdés ba) és bf) pontok), annak jelzése mellett, hogy nem alkalmazható a megszerzett előny megbízónak való átadásra kötelezés jogkövetkezménye. Ugyanakkor az MNB az intézkedések alkalmazásánál köteles figyelembe venni – többek között – az intézkedéssel érintett által a szabályszegéssel vagy a mulasztással elért vagyoni előnyt (MNBtv. 75. § (3) bek. g) pont).

12.4. A tilalom megszegése esetére sajátos polgári jogi jogkövetkezmény hiánya; az általános jogalap nélküli gazdagodási igény érvényesíthetősége

Megjegyzendő, hogy a fenti jogszabályi rendelkezés alapján a tilalom a befektetési megbízási szerződés részévé válik, ugyanakkor a Bszt. nem fűz e sajátos tilalom megszegéséhez sajátos polgári jogi szankciót. Ennek hiányában pedig az általános polgári jogi szabályok irányadóak. Ezeket vizsgálva megállapítható, hogy a Ptk. nem mond ki a megbízási típusú szerződésekre a Ptk. 6:321. § (3) bekezdésével egyező szankciót, vélhetően a sajátos tulajdoni helyzet hiánya miatt. Ugyanakkor a jogalap nélküli gazdagodási igények e körben is mögöttesen érvényesíthetőek.

Összegzés

A bizalmi vagyonkezeléssel létrejövő sajátos kezelt vagyoni struktúra miatt szükségessé vált az annak védelmét szolgáló, e jogviszonyra specializált igények jogi szabályozása. Az előnyelvonási igényre vonatkozó rendelkezés is ilyennek nevezhető. Meglátásom szerint üdvözlendő, hogy ez nem korlátozódik a kezelt vagyon rovására szerzett előnyökre, mert ezzel tudja érdektelenné tenni a vagyonkezelőt a szerződésszegésben, amit természetesen jelentősen befolyásolhatnak más tényezők is, így különösen az előnyszerzés feltárásának az esélye.

***

On the disgorgement of the benefit obtained in breach of fiduciary asset management relation (trust)

Summary

The Nr. V Act of 2013 on the Civil Code stated among the civil liability cases of the trustee that the settlor and the beneficiary may demand that the pecuniary benefit which the trustee has obtained in breach of trust, be managed as part of the trust fund. In this paper I present my question and answer proposals concerning the violation of the prohibition to obtain pecuniary benefit in breach of trust and its special legal consequence, the benefit disgorgement sanction, subsequent to the highlight of the solutions adopted in certain foreign (model) trust rules.